

Manipulisanje ekonomskim podacima u Srbiji

Iluzionisti iz našeg sokaka

Cilj domaćih zvaničnika je da korišćenjem pažljivo odabranih podataka stvore iluziju ekonomskog napretka ili stabilnosti. Najčešće se u te svrhe koriste prosečne plate i bruto domaći proizvod, koji je se po pravilu izražavaju u evrima, da bi ta „magija“ delovala još uverljivije

U martu 2024. predsednik Aleksandar Vučić izjavio je da je Srbija „prva u regionu“ po prosečnim neto platama, iako je u to vreme, prema zvaničnim podacima, prosek u Srbiji bio 817 evra, u Crnoj Gori 819, a u Hrvatskoj 1.239 evra. Vučić, dakle, nije bio u pravu čak i ako u „region“ ubraja samo zemlje Zapadnog Balkana, a ne i Hrvatsku.

Ni pola godine kasnije Srbija ne samo da nije uspela da se probije na prvo mesto ni na Zapadnom Balkanu, jer je u septembru prosečna neto zarada iznosila 821, a u Crnoj Gori 877 evra. Početkom proleća, dakle, komšije su u proseku zarađivale dva, a ove jeseni 58 evra više od nas. Čisto matematički, moglo bi se reći da je naš zaostatak za Crnom Gorom u tih šest meseci povećan 28 puta ili 2.700 procenata!

Osim što svesno izbegavaju da Srbiju porede sa nekim susednim zemljama, poput Rumunije, Bugarske i Mađarske, jer su u njima plate sada značajno veće nego kod nas, a pre nekoliko decenija nisu bile, ovdašnji zvaničnici „zaboravljaju“ da pomenu da kod nas i cene brže rastu nego u većini zemalja, sa kojima vole da se upoređuju. Od oktobra prošle do istog meseca ove godine potrošačke cene u Srbiji povećane su 4,5 odsto. Inflacija je neznatno veća samo u Severnoj Makedoniji (4,7 odsto), dok je u Albaniji 2,3 odsto, u Crnoj Gori 1,7 i u BiH samo 0,2 odsto.

Srbija još uvek spada u zemlje u tranziciji i po stepenu ekonomskog razvoja zaostaje za većinom evropskih država. U takvom ambijentu vlast često svesno manipuliše ekonomskim podacima i to joj je jedan od omiljenih alata koje koristi da bi ekonomsku situaciju u zemlji prikazala boljom nego što realno jeste. Otuda je zadatak ekonomskih novinara da precizno dekodiraju te iluzije koje političari u Srbiji nastoje da predstave kao stvarnost, što im kod većine ekonomski ne baš potkovanih građana i polazi za rukom.

Zašto srpski političari više vole evro umesto dinara

Mnogi su, naime, predsedniku Vučiću poverovali na reč kada je 2023. izjavio da je „prosečna plata 2012. bila 331 evro, a danas je 718 evra i to je rezultat ozbiljnih ekonomskih reformi koje smo sproveli“. A na sajtu Ministarstva finansija lako se može proveriti da prosečna neto zarada 2012. nije bila 331 već 365 evra, a godinu dana ranije 372 evra. Poseban je problem što kada se hvale rastom plata zvaničnici previđaju neke druge parametre. Posebno podatak da su cene hrane u Srbiji od početka 2012. do novembra ove godine više nego udvostručene, s tim što su

neki prehrambeni proizvodi poskupeli i za više od 100 odsto. Zbog toga realna kupovna moć prosečne plate nije ni izbliza toliko povećana, kao što pokušavaju da prikažu zvaničnici, potencirajući samo njihov rast u evrima. Jer sada je mnogo više evra potrebno i za kupovinu kilograma mesa, krompira, paradajza, sira i drugih prehrambenih proizvoda nego 2012.

Ekonomskim podacima se najčešće manipuliše kako bi se stvorila iluzija ekonomskog napretka ili stabilnosti, a najčešće se u te svrhe koriste prosečne plate i bruto domaći proizvod, koji je se po pravilu izražavaju u evrima, da bi ta „magija“ delovala još uverljivije.

„Najčešći oblik manipulacije podacima u poslednje vreme je merenje u evrima što ne predstavlja neki stvarni pokazatelj napretka, bilo da je u pitanju bruto domaći proizvod, zarade ili neki drugi pokazatelj, zato što u Srbiji cene u evrima rastu. Preciznije merenje je u stalnim cenama koje pokazuju koliko se zaista promenila kupovna moć plate, koliko je povećan obim proizvodnje u Srbiji i slično“, kaže profesor Ekonomskog fakulteta i dopisni član Srpske akademije nauka i umetnosti Milojko Arsić.

S obzirom da su od početka 2021. do kraja oktobra ove godine potrošačke cene porasle za skoro 39 odsto, a srednji kurs evra je i tada i sada oko 117 dinara, automatski su za toliko u Srbiji porasle cene i u evrima. Zbog toga je nedavno Dušan Vujović, ekspert Svetske banke i bivši ministar finansija Srbije za domaće medije izjavio da je ovdašnja „vlast uspeła da lokalnom inflacijom devalvira stranu valutu“ i tako stvori „iluziju dostojnu jednog od najvećih svetskih mađioničara i iluzionista Dejvida Koperfilda“.

Umesto da ih otkrivaju, mnogi mediji postali saučesnici u širenju manipulacija

Olakšavajuća okolnost za političare sklone manipulacijama je niska ekonomska pismenost u Srbiji, pa je građanima lakše „prodati“ razne eufemizme, koji služe da se loši podaci gurnu pod tepih. Tako su ovdašnji zvaničnici tokom pandemije 2020, umesto da jasno kažu da će zbog krize i u Srbiji BDP biti manji nego prethodne godine, masovno počeli da koriste termin da će Srbija te godine ostvariti „negativni rast“. Valjda u očekivanju da će do ušiju građana dopreti samo „rast“.

Stvarne razmere brojnih manipulacija podacima dodatno pojačava loše stanje slobode medija u Srbiji, koja je prema istraživanjima „Reportera bez granica“ za 2024. rangirana na 98. mesto od 180 zemalja. A bez slobodnih i nezavisnih medija, ko će obavestiti širu javnost o tim manipulacijama i ukazati koliko su neki podaci zapravo suštinski nebitni.

„Cilj manipulacije je da se zaseni prostota, da običan čovek koji nema dovoljno znanja proguta udicu i na izborima glasa za vašu političku opciju. Ako u državi nema demokratije i građanima nisu dostupne sve vrste informacija u širem medijskom spektru, vi onda ne možete da govorite o obrazovanju građana. Prostor ekonomskim novinarima koji realno izveštavaju je prilično sužen. Ekonomija je jednostavna nauka, nema besplatnog ručka, ako hoćete da budete srećni i zadovoljni morate da radite, a ne možete da očekujete od države da vas izdržava. Od 1975. susrećem se sa istim problemom, nedovoljnim znanjem ljudi o ekonomiji“, ističe ekonomski novinar Miša Brkić.

Zvanični podaci o ekonomskoj pismenosti građana Srbije ne postoje, ali jedno od istraživanja Erste Grupe ukazuje na to da se većina ispitanika, njih 78 odsto o finansijskim temama informiše preko medija. Nedovoljna pažnja se pridaje formalnoj edukaciji o ekonomiji što doprinosi širenju netačnih informacija zbog čestog manipulisanja podacima u medijima.

„Postoji uska grupa ljudi koja poznaje ekonomiju i sa njom možete da polemishete, ali sa običnim svetom je teško razgovarati, do njega ne dolaze informacije, jer on živi u ključnim zabudama. Mi smo društvo koje nema pamćenje, zaboravili smo kako je izgledalo građansko društvo sa tržišnom ekonomijom. Ljudi nisu navikli da budu gospodari svoje sudbine, njihov gospodar je bila partija“, dodaje Brkić.

Tokom perioda hiperinflacije devedesetih godina, uz restrikcije struje, kašnjenje plata, penzija i socijalne pomoći, kupovna moć građana bila je izrazito niska, dok su sindikalni protesti bili ograničeni i slabo efikasni. Od početka 2000. protesti jedne od sindikalnih centrala Saveza samostalnih sindikata Srbije postaju sve češći. Na medijsku scenu stupa korišćenje termina poput „privatizacije je pljačka“, „socijalna katastrofa“, „odbrana nacionalnog bogatstva“ i zastrašivanje radnika sličnim pojmovima.

„Moj utisak je da devedesetih godina ljudi zapravo nisu razumeli šta je hiperinflacija. Oni vide da cene rastu, da se menjaju u prodavnicama na dnevnom nivou, ali oni jednostavno misle da je to neka vrsta više sile ili neke elementarne nepogode koja se sručila na Srbiju, kao da je to recimo neki tornado ili zemljotres, a ne isključivo posledica monetarna politika Narodne banke Jugoslavije. Što se tiče sindikata i među njima je prisutan nizak nivo poznavanje ekonomije, kao i u društvu. Za razliku od sindikata u Zapadnoj Evropi, koji poseduju svoje stručne službe koje za njih rade istraživanja, koje oni kasnije koriste za argumentaciju u javnosti“, kaže ekonomista, Mihailo Gajić.

Šta vlast prećutkuje

Predstavnici vlasti insistiraju na prosečnoj, a ne na medijalnoj plati, iako ona mnogo bolje odražava realnu sliku standarda i kupovne moći zaposlenih. Prema poslednjih zvaničnih podacima, medijalna zarada je u septembru ove godine bila 75.117 dinara, što znači da je polovina zaposlenih tog meseca primila manje od tog iznosa, dok je prosečna plata bila 96.115 dinara.

Zvaničnici na čelu sa predsednikom Vučićem utrkiivali su se ko će prvi da objavi da je prosečna neto plata prvi put u maju ove godine premašila 100.000 dinara. Niko nije pominjao da je tog meseca medijalna zarada bila 77.571 dinar. Tim pre teško da će ikom od njih pasti na pamet da javnosti predoči da od tada medijalna zarada ne samo što nije povećana, već je u septembru smanjena za 2.454 dinara.

Ovih dana predsednik je, gostujući na TV „Pink“, izjavio da je Srbija pretekla Hrvatsku po ukupnom BDP-u. Niko ga nije pitao na osnovu čega to tvrdi, a prema poslednjim podacima Svetske banke u 2023. je BDP Srbije bio 75,2 milijarde, a Hrvatske 82,7 milijardi dolara. Lako je, dakle, izračunati da je BDP Srbije lane bio za 7,5 milijardi dolara manji, a ne veći od hrvatskog. Uz to, prema poslednjim procenama Međunarodnog monetarnog fonda, ove godine će BDP Srbije da poraste 3,9 a Hrvatske 3,4 odsto, što znači da ni u 2024. nismo prestigli komšije s desne strane Dunava.

„Drugi način manipulacije je da se selektivno biraju podaci, koji se odnosi na neki kraći vremenski period, u kojem Srbija zaista ostvaruje dobre rezultate, a da se recimo prećute podaci za periode u kojima se ostvaruju dosta lošiji rezultati. Često se za BDP navodi podatak samo za jedan kvartal i onda se to proglašava kao jedan od velikih uspeha Srbije. Dodatno, često se selektivno biraju zemlje sa kojima se poredimo. Ističe se da je Srbija po prosečnim platama

pretekla Bosnu, što je tačno, ali se istovremeno ne pominje da su Srbiju u proteklih nekoliko godina pretekla Rumunija i Bugarska. Poseban oblik manipulacije je prikriivanje nepovoljnih rezultata Vlade. U periodu od 2012. do 2017. Srbija je bila jedna od zemalja sa najmanjim rastom BDP-a u centralnoj i istočnoj Evropi, a to se nije pominjalo ni tada, ni sada. Period od 2001. do 2012. od strane predstavnika aktuelne vlasti se pominje kao najgori period u ekonomskoj istoriji Srbije, iako je tada rast bio znatno brži nego u periodu od 2012. do 2023. godina“, naglašava Miloško Arsić.

Ministar finansija, Siniša Mali nedavno je izjavio da Srbija „raste brže od proseka Evropske unije“ i da je „rast BDP-a u prvih devet meseci ove godine 3,9 odsto“. Jedno od istraživanja koje je sprovedla Narodna banka Srbije pokazalo je da bi ekonomija države morala 15 godina da raste po pet odsto kako bi dostigla prosek EU. A do tog cilja uz rast od tri odsto bilo bi nam potrebno pola veka.

Srbija je još uvek miljama daleko od „ekonomskog tigra“. Na stranu što više od realnog BDP-a raste broj i oblik medijskih manipulacija ne bi li se građani ubedili da je Srbija jedna od najstabilnijih i najbrže rastućih ekonomija u Evropi. Iako je po brojnim parametrima, među kojima je najznačajniji pokazatelj BDP po stanovniku, prikovana za evropsko dno. I sa tog mesta se neće pomeriti bacanjem medijske prašine u oči građana. A oni teško da će progledati dok se ekonomski ne obrazuju i bez slobodnih, profesionalnih medija, čiji je zadatak da rade u javnom, a ne u interesu bilo kog pojedinca ili organizacije.

GLOSE

Najčešći oblik manipulacije podacima je izražavanje ekonomskih veličina u evrima, što ne predstavlja stvarni pokazatelj napretka, ni bruto domaćeg proizvoda, ni zarada, zato što u Srbiji cene rastu i u evrima

Period od 2001. do 2012. od strane predstavnika aktuelne vlasti se pominje kao najgori period u ekonomskoj istoriji Srbije, iako je tada rast bio znatno brži nego u periodu od 2012. do 2023. godine, naglašava Miloško Arsić

Cilj manipulacije je da se zaseni prostota, da običan čovek koji nema dovoljno znanja proguta udicu i na izborima glasa za vašu političku opciju. Prostor ekonomskim novinarima koji realno izveštavaju je prilično sužen. Od 1975. se susrećem sa istim problemom, nedovoljnim znanjem ljudi o ekonomiji, ističe Miša Brkić

Devedesetih ljudi nisu razumeli šta je hiperinflacija. Oni vide da cene rastu, da se menjaju u prodavnicama na dnevnom nivou, ali su mislili da je to neka vrsta više sile ili elementarne nepogode koja se, poput tornada ili zemljotresa, sručila na Srbiju, a ne isključivo posledica monetarna politika Narodne banke, naglašava Mihailo Gajić

Katarina Lepović

Mentor: Milan Ćulibrk, Radar

VREME

POWERED BY:

**DELTA
HOLDING**

Telekom Srbija